

ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО СРЕДСТВО И МЕТОД ЗА ОВЛАДЯВАНЕ НА ГРАМАТИЧЕСКИ ПРАВИЛНА РЕЧ ОТ ДЕЦАТА В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Мая Ст. Скочева-Антонова

THE INFORMATION TECHNOLOGY AS MEANS AND A METHOD FOR MASTERING THE ORAL GRAMMAR IN THE ELEMENTARY SCHOOL

Maya St. Skocheva-Antonova

ABSTRACT: The contemporary school (or “new school”) is quickly becoming more open to innovations and continually introduces and emphasizes interactive methods and modes of education in the educational institutions. Experience shows that students accept much more easily and with higher interest any non-standard form of teaching and learning. For its part, the modernization of the school environment clearly highlights the need to introduce new technologies in education. The introduction of informational technology for communication and for educational purposes requires and necessitates adequate preparation of the user for these technologies on daily basis for achieving maximum efficiency in the learning process. New educational technologies contribute to higher achievements of the student’s learning experience and overall education, enriching the language competencies of teachers, and the development of teaching methods with direct effect on the educational process. The ongoing improvement of the quality of education, educational innovation, and excellence are key priorities in the new school.

KEYWORDS: IT (information technology), training, information tools, innovations.

Как и защo компютрите започват да се използват в класните стаи? Кои са факторите, участващи в процесите на интеграция на технологии в училищата? В какви процеси на преподаване и учене се използват компютри в класната стая?

Опитите да се отговори на тези въпроси водят до редица различни проучвания, които идентифицират използването на технологии в образованието и неговата роля в образователните иновационни процеси.

Изучаването на български език в началното училище цели постигане на определено равнище на комуникативна компетентност чрез овладяване на знания, умения и отношения, формиращи езиковата компетентност, а именно овладяване книжовната норма на българския език, овладяване употребата на езиковите средства в различни комуникативни ситуации, овладяване на умения за изграждане и възприемане на текстове, функциониращи в комуникативната практика.

Формирането на тези комуникативни компетентности е сложен процес, който се влияе не само от учебната дейност по български език, но и от други фактори – социолингвистични, културно-исторически, икономически.

Езикът е средство за общуване и учениците изучават езиковите единици, категории и закономерности така, че да могат да се изразяват правилно, ясно, точно и изразително, за да бъдат разбрани и да разбират другите, т.е. да могат пълноценно да общуват със средствата на езика.

В системата от знания, за началния училищен период, са представени, в адаптиран вариант и обем, сведения за системата, строежа и функциите на българския език. Включена е обучаваща информация, която се предава на учениците, възприема се и се обработва от тях, за да се съхрани най-значимото от нея и да се осигури прилагането ѝ в речевата практика. Лингвистичната информация е в областта на фонетиката; лексикологията (речниково значение на думата, многозначност, синоними, антоними); морфологията (части на речта, основни морфологични явления и категории); синтаксис (видове изречения по състав и по цел на изказване, синтаксис на простото изречение). Представени са и някои правописни, правоговорни и пунктуационни норми. Знанията непрекъснато се актуализират и се обогатяват от клас в клас, за да бъдат прилагани, когато е необходимо.

Ето защо урокът по български език трябва да съдържа достатъчно възможности за изява на индивидуалните интереси на отделните ученици от класа и да осигурява условия за практическо прилагане на усвояваните теоретични знания. „Методическата работа изисква учениците да се въведат в динамична и интензивна учебна дейност, подпомагаща формирането на комуникативни умения и навици, а теоретичните познания да се извеждат на основата на конкретни наблюдения, натрупан езиков и речеви опит и да служат за осмисляне на собствената речева дейност.“¹

Възможностите за използване на сложната езикова система се увеличават с усъвършенстването на сетивния опит на учениците. По колкото повече начини е възприето качество или свойство на предметите, толкова по-завършено е понятието. Информационните технологии са средство за такова възприемане. Чрез тях учениците усвояват езиковите правила, сложната структура на езика, обогатяват познавателната си култура, изразяват начина, по който възприемат света.

Процесът на усвояване е най-ефективен, когато учениците се поставят в изследователска позиция спрямо езика. Учебният проблем, поднесен под формата на въпрос или задача, трябва да бъде така формулиран, че учениците да се досещат за възможното решение, но и да осъзнават недостатъчността на знанията си за правилното решаване. Учителят ръководи и организира, чрез система от въпроси, цялата дейност, докато се обосновават изводите. Желателно е всеки ученик да има възможност да избере задачата, която ще изпълни; да прецени дали ще работи в група или индивидуално, или в екип, сформиран на базата на общи интереси.

Провежданите от учениците „изследвания“ носят силен мотивационен заряд за учебно-познавателната дейност. Те пробуждат потребността им от лингвистично и речево знание. Познанията, добити по пътя на самостоятелната изследователска дейност, са трайни и с реален за учениците смисъл.

„Целта на обучението е придобитите и усвоени знания на всички ученици да притежават следните качества:

- **Пълнотата** – знанията, които учениците усвояват в процеса на обучение, се определят от количеството знания за изучавания обект (упражнения за езиков разбор във всичките му разновидности);

- **Дълбочина на знанията** – предполага учениците да осъзнават връзката между ситуацията на общуване и подбора на езиковите средства;

- **Оперативност** – определя се от броя на начините, които учениците откриват, за да приложат знанията си за кое да е езиково явление (използват се вариативни ситуации за прилагане на теоретичните знания);

- **Гъвкавост** – това качество се свързва с бързината, с която учениците намират начин да приложат знанията си в изменена ситуация (самостоятелни задачи, обмисляне на начин за решаване на речева задача);

- Едно от най-важните изисквания към знанията е те да бъдат осъзнати. **Осъзнатостта е и крайният резултат от усвояването.** На този етап учениците разбират закономерните връзки между единиците на езиковата система и умеят да открояват съществените от несъществените връзки (използват се задачи за прегрупиране и преобразуване на езиковия материал)².

Непринуденото усвояване на абстрактната езикова информация чрез използването на ИКТ улеснява възприемането и осмислянето на езиковите понятия от учениците.

Проучванията разкриват и редица фактори, които влияят върху решенията на учителите да използват ИКТ в класната стая: достъп до ресурси; качество на софтуера и хардуера, лекота на използване. Използването на интерактивните методи са необходимо средство за обучението. Нагледното обучение е достъпно и лесно. Учителят решава в коя учебна ситуация от урока и в какъв вид урок да използва даден методически похват, как и кога да приложи новите методи и средства в обучението в съответствие с интересите и потребностите на учениците, равнището на езиковото им развитие и целите на урока. В това се изразява и педагогическото и методическо творчество на учителя – да подбере подходящи методи и форми за работа и в подхода му да се

¹ Танкова Р., Власева, Т., Обучението по български език и литература. Пловдив, 2000. с. 115

² Кръстев, Б., Стефанова, С. Методика на обучението по български език. В. Гърново, 2000. с. 147-148

открояват различни варианти, така че да се осигури възможност за разгръщане самостоятелността на учениците и да се насърчават творческите им прояви.

ИКТ в началното училище целят приобщаване на децата към компютърната култура, където компютърът се разглежда не само като инструмент, а като интелектуално предизвикателство. Обучението на малките ученици (1.–4. клас) с помощта на ИТ предлага една нова нетрадиционна среда, която провокира знанията, уменията, интересите и въображението им с богатите възможности за разнообразни дейности, които предлага компютърът.

Информационните технологии са новото предизвикателство за образованието. Това е наложено от новите образователни приоритети, свързани с интегриране на ИКТ.

Новите технологии намират конкретен израз чрез приложението на различни видове игри, методически похвати и форми, и чрез поставянето на конкретни познавателни задачи в процеса на възприемане и осмисляне на лингвистичната информация от учениците в начална училищна възраст. Използването им разнообразява урока и го прави по-атрактивен; дава ново измерение на поднасяне и възприемане на материала, в което участват повече сетива, т.е. използва се мулти-сензорен подход на преподаване и учене; осъществява се права и обратна връзка с учениците чрез разнообразни задачи, съобразени с целите на урока.

ИКТ приложени в учебния процес завладяват емоционално учениците, които стигат до познанието като търсят, пресъздават и опитват.

Чрез тях децата неусетно и с лекота усвояват важен за тази възрастова група материал. Чрез интегрирането им в учебния процес се развива формална логика, мисленето, съобразителността, наблюдателността, бързината на реакциите, търпение за постигане на конкретна цел и умение за избор на най-оптималното решение при поставена конкретна цел.

Непринуденото усвояване на абстрактната езикова информация чрез използването на ИКТ улеснява възприемането и осмислянето на езиковите понятия и мотивира учениците за изпълнението им.

Използването им придава на обучението по-жив и по-привлекателен характер. Те изпълняват важни педагогически функции особено когато са подходящо включени в цялостния учебно-възпитателен процес. В обучението най-често се използват:

- Power Point – използва се с успех в съвременното обучение за създаване на мултимедийни материали;
- Интерактивни бели дъски;
- LearningApps.org – е подходящо приложение за учебния процес с помощта на интерактивни модули;
- Работа с електронен учебник с цел подобряване на обучението. Съдържанието на електронните учебници са компютърни продукти за обучение, проверка и оценка на знанията и уменията на учениците;
- Microsoft Word;
- QR кодове.

Подготовката на отделните уроци от позицията на интегриране на ИКТ в обучението по БЕЛ е свързана с много старателно преосмисляне на всеки отделен детайл и гъвкаво ориентиране на съвместната дейност с учениците и поставянето на индивидуални задачи. За да се използват пълноценно възможностите на тази среда, тя трябва да се вписва в предвиденото образователно съдържание и да е съобразена с принципите за подбор на образователното съдържание : интегративно ситуативен, тематично-спираловиден, принцип за научност и адаптивност на образователното съдържание, принцип за индивидуализиране на образователните цели.

Важен аспект на използването на ИКТ в обучението по БЕ са текстообработващите програми. Microsoft Word е една от най-разпространените използвани програми в училищата. Чрез текстообработката учениците, които иначе са слаби в писането и проявяват слаб интерес към него, повишават своето самочувствие, ангажираност и постоянство в ученето. Тази технология може да се използва за развитие на комуникативните способности, включително за творческо писане чрез създаването на проекти, училищно списание и др.. Използването на текстообработката води и до усъвършенстване на възможностите на ученика за правилна композиция на текста. Работата става по-прегледна и подредена. Също така учениците посочват за мотивираща възможността за проверяване на правописни грешки на текстообработващите

програми. Квалифицираните начални учители са ключов фактор за ефективното използване на ИКТ за подобряване на преподаването и ученето по БЕЛ.

Използването на Power Point за презентирание на информацията осигурява непрекъснат зрителен контакт с учениците. Чрез схеми и таблици се подкрепя словесната идея, представена от учителя. Слайдовете за урока се подготвят предварително, но има и интерактивни слайдове, съдържащи въпроси, празни полета, клетки, редове, таблици за попълване, схеми. Създаването на слайдовете с помощта на компютър ги прави висококачествени по отношение на табличното изпълнение, шрифтовете и динамичното представяне на информацията. Демонстрираният върху голям екран урок във вид на текст и графична информация многократно повишава дидактичните способности на урока. Компютърната презентация успешно заменя обичайните нагледни пособия (карти, илюстрации) и традиционните средства като предоставя нови възможности за извеждане на образованието на по-висококачествено ниво, отговарящо на днешните потребности. У учениците се формират умения за работа в екип, чувство за отговорност и самодисциплина, умение за вземане на решения, инициативност, творчество. Те са мотивирани и отговарят за качеството на знанията и уменията по български език и за резултатите от тях. ИКТ осигуряват възможност за качествена тестова проверка при която учениците правят самооценка на работата си и на равнището на усвоените знания и умения.

В “Проектиране и изработване на материали за преподаване и учене“ доц. Румяна Пейчева посочва педагогическите функции на използването на компютрите в класната стая. “ 1. Преподаването не облагодетелства само група ученици, които имат афинитет към слухово възприятие на информацията. 2. Ученето става по-интересно и емоционално. 3. Подпомага се разбирането и помненето. 4. Мотивацията се засилва. 5. Съдържанието се представя многоаспектно, по-пълно и по-достоверно. 6. Абстрактните понятия и теории се конкретизират и визуализират. 7. Провокира се мисленето и въображението. 8. Стимулират се асоциативни връзки и отношения.

Ползата от използването на компютъра в обучението по роден език е не само в това, че учениците могат да изпълняват по-голямо количество домашна работа за по-кратък период от време, но и в това, че самите упражнения стават по-интересни и така се изграждат навици за писане на домашна работа, без която обучението по език е невъзможно. Компютърът е безкрайно търпелив и способен многократно да повтаря едни и същи действия, така ученикът има възможност в процеса на работа да опитва различни варианти на решения и да се учи по метода проба – грешка, да експериментира. Въпреки съществуващото схващане, че компютрите не помагат, а даже и че вредят на комуникативната култура, тяхното използване в обучението под ръководството на учителя значително подобрява правописа, комуникативните умения, обогатява речника и подпомага правоговора. От друга страна, чрез неизчерпаемите ресурси на глобалната мрежа, на компютърната система и софтуерните продукти учебният процес е по-интересен и приятен за учениците.

ИКТ обогатяват общуването в процеса на обучение, “но използването им следва да бъде добре обмислено и целенасочено и да се преценява доколко те могат да допринесат за осъществяване на междуличностно общуване, както и потенциалната им възможност да предизвикат процес на учене, защото възможностите на ИКТ да провокират появата на процес на учене е много по- голяма , когато биват използвани като посредник в педагогическото общуване, отколкото сами по себе си от ученика”.

Наблюденията ми над учениците от трети клас и техните резултати, показани в процеса на обучение, потвърди положителното въздействие на ИКТ върху развитието на речта на учениците – устна и писмена. Увеличи се активният им запас от думи, разбират основното им значение, повиши се умението им за правилен подбор и вярната им подредба. В тази връзка комплексът от упражнения с тренировъчен, логически и творчески характер доказва своя продуктивен характер.

Чрез ИКТ децата неусетно и с лекота усвояват важен за тази възрастова група материал. Те развиват формалната логика, мисленето, съобразителността, наблюдателността, бързина на реакциите, търпение за постигане на конкретна цел и умение за избор на най-оптималното решение при поставена конкретна цел. Използването на ИКТ в учебния процес спомага за постигане на следните учебни цели: учениците получават възможност за самостоятелна работа; стимулират развитието на общи когнитивни способности. Когато се използват като мост към

предстоящия материал те поддържат интереса, стимулират учениците. Формират емоционално-познавателното отношение, което ангажира децата в извеждането на смислово начало.

С приложението на ИКТ се постига по-голям образователен и възпитателен ефект, изразяващ се в:

1. По-пълно осмисляне и трайно усвояване на знанията;
2. Създаване на траен интерес по учебния предмет;
3. Включване на учениците в активна мисловна дейност;
4. Повишаване общоинтелектуалното, емоционалното, волевото и психическото развитие на учениците;
5. Развитие на творческото мислене и способности на учениците;
6. Постепенно придобиване на умения за работа в екип.

Получените в клас знания се преговарят непринудено и по нестандартен начин, чрез разнообразни средства – текстове, рисунки, анимация, звук. Така се излиза от областта на един отделен учебен предмет и се осъществяват по-резултатни междупредметни връзки.

Въпреки безспорните предимства на ИКТ като помощник на учителя, те само допълват, усилват и обогатяват някои основни негови функции, но не могат да го изместят от ролята му на ръководител и организатор на учебно-възпитателния процес.

Предстои да се търсят нови пътища за успешното съчетаване на ИКТ с останалите методи, форми и средства на обучение, без да се увеличава необходимото време и натовареността на учениците. Да се обогати технологията на обучение с разнообразни методи, с оглед да се осигури възможност за изява и реализация на всички ученици.

Има много програми и методи за обучение, така че достатъчно е силно желание, амбиция и воля, за да могат учениците да овладеят граматически правилната реч.

„Убеден съм, че тази дейност формира по-съвършени хора, ако е богата, сложна и последователна...³” (Брунер Дж.)

Литература:

1. Georgieva, M., Yoveva, R., Zdravkova, St. Obuchenieto po balgarski ezik I literature v nachalното uchilishte. Shumen, 2005
2. Georgiev, L. Za obuchenieto po balgarski ezik v nachalното uchilishte. S., 1997
3. Ivanova, G., Pedagogicheski tehnologii v igrata. Plovdiv, 2001
4. Krastev, B., Stefanova, S., Metodika na obuchenieto po balgarski ezik, V.Tarnovo,2000
5. Peycheva, R. “Proektirane I izrabotvane na materialy za преподаване I uchene”
6. Tankova, Rumyana, Vlaseva, Teodora. Obuchenieto po balgarski ezik I literature v nachalното uchilishte. Problemi I perspektivi. Plovdiv, 2000
7. Zdravkova S., Metodika na obuchenieto po balgarski ezik v nachalното uchilishte, “Hermes”, Plovdiv, 1996

*Мая Стефанова Скочева-Антонова
Старши учител в начален етап,
СУ "Епископ Константин Преславски"
гр. Бургас
e-mail: mskocheva@abv.bg*

³ д-р Иванова, Галена. Педагогически технологии в играта. Пловдив. 2004. стр. 61